

ОСОБЛИВОСТІ ДИСГАРМОНІЇ У РІЗНИХ ФОРМАХ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН

Статтю присвячено проблемі вивчення психологічної та соціальної формам міжособистісних відносин, а також стадій їх розвитку у континуумі гармонійності – дисгармонійності.

Ключові слова: міжособистісні відносини, гармонія і дисгармонія, форми відносин, стадії розвитку міжособистісних відносин, соціально-психологічна дистанція.

The article devoted to the problem of studying of psychological and social forms of interpersonal relations are discussed. The stages of development of relations are displayed too in a continuum a harmonicity – disharmonicity.

Keywords: interpersonal relations, harmony and disharmony, forms of relations, stages of development of interpersonal relations, a social – psychological distance.

Проблеми, що стосуються міжособистісного спілкування і взаєморозуміння, вже кілька століть не втрачають своєї актуальності, та стають все більш важливими для багатьох соціально-гуманітарних наук. Відсутність взаєморозуміння в процесі спілкування призводить до ускладнення, а часто і руйнування взаємин між людьми, або навіть до глибокого морального конфлікту всередині самої особистості, оскільки взаєморозуміння і саморозуміння є тісно взаємопов'язаними феноменами. Тому, аналізуючи міжособистісне спілкування і можливості досягнення в ньому взаєморозуміння, можна пояснити багато соціальних проблем розвитку суспільства, сім'ї і окремої особистості. Дослідження присвячені різним питанням міжособистісних відносин присутні у роботах таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як: Андрєєва Г. М., Богомолова Н. Н., Петровська Л. А., Адлер А., Божович Л. И., Коломинський Я. Л., Кон И. С., Куніцина В. Н., Лазурський А. Ф., Мясищев В.Н., Маслоу А., Петрушин С. В., Роджерс К., Рубинштейн С. Л., Фромм Е., Франкл В., Хорни К. та ін.

Міжособистісні відносини мають свою структуру і являють собою багатогранний в психологічному плані процес, який припускає проходження різних періодів і етапів. У практичному плані розглядати структуру міжособистісних відносин можна з урахуванням принципу диференціювання, розробником якого є С. В. Петрушин. Даний принцип заснований на припущенні, що причина психологічних проблем у міжособистісних стосунках криється у змішуванні суб'єктом різних рівнів психічної реальності, злиття їх в єдиний рівень, і базується на виявленні та диференціюванні рівнів міжособистісних відносин і побудові між ними нових взаємозв'язків.

При описі даного принципу вчений спирався на такі припущення [4; 5]:

1. Міжособистісні відносини не є щось однорідне. У них можна виділити різні рівні (види, підсистеми).

2. Недиференційованістю окремих рівнів відносин як відносно самостійних і нетотожних один одному, а також злиття цих відносин є однією з причин незадоволення відносинами.

3. Рішення проблеми, що виникла у відносинах, полягає в виявленні та диференціюванні рівнів відносин.

За С.В. Петрушиним [4, с. 37] можна виділити такі рівні (форми) міжособистісних відносин: соціальний, емоційний і сексуальний.

При соціальній формі відносин партнери взаємопов'язані соціальними ролями; відносини побудовані на основі конвенції, контракту, взаємної домовленості.

Емоційна (психологічна) форма відносин має зовсім іншу природу, відмінну від соціальної. Її можна позначити як принципово неконвенціональну. Договір про міцність і незмінність емоцій неможливий. Будь-які гарантії та зобов'язання з приводу почуттів нереальні. Перенесення соціального на емоційний рівень, що виражається в спробі установа конвенцій щодо емоції, заради збереження союзу, призводить до напруги і загальної невротизації відносин.

Сексуальна форма відносин може розглядатися як самостійна, що не змішується з іншими.

Крім структури, міжособистісні відносини характеризуються стадіальністю розвитку. Аналіз дослідження В. Н. Куніциної і співавторів, дозволяє відмітити, що міжособистісні відносини починаються і припиняються в рамках міжособистісної події. Під нею розуміється «значуща для даної людини зміна в житті, ключову роль в якій грає інша людина, з якою вони перебувають (або перебували) в безпосередньому контакті» [3, с. 242]. Автори описують наступні стадії розвитку відносин: стадія зближення; стадія близькості; стадія диференціації; стадія віддалення; стадія розпаду. Але можливий і інший варіант розвитку – відносини можуть стати більш гармонійними, більш близькими, інтимними.

Деякі вчені [1, 3, 4 та ін.] вважають, що дисгармонії сексуальних і емоційних (психологічних) відносин сприятимуть такі умови: недолік інтенсивності почуттів, переважання негативних емоцій; брак уваги один одному; брак часу проведеного разом; закритість і нещирість один з одним, наявність недомовок у відносинах; відсутність єдності під час перебування разом.

Проте А. Л. Журавльов [2, с. 174] та М. М. Філоненко [6, с. 163] зазначають, що специфічними для психологічних відносин, є: невиконання обіцянок; відсутність інтересу та участі при обговоренні проблем і складнощів виникаючих в житті партнерів. Спільними факторами дисгармонійності відносин, для психологічних і соціальних відносин виступають: небажання партнерів вирішувати виникаючі проблеми, їх уникнення; надмірна турбота і опіка; відсутність стабільності відносин.

Спільними умовами дисгармонійності всіх трьох форм відносин (соціальної, психологічної та сексуальної), є: неприйняття партнерами один одного; нетерпимість до недоліків та індивідуальності один одного; невміння бути гнучким, нездатність іти на поступки; стороннє втручання (батьків, друзів, знайомих і т. п.) при вирішенні труднощів і проблем, що виникають в відносинах; прояв безвідповідальності у відносинах один з одним; ревності та заздрість.

Аналіз сучасних досліджень [3, 5, 6 та ін.] демонструє, що виникнення проблем в одних відносинах призводить до незадоволеності в інших. Наприклад, незадоволеність своїм соціальним становищем в колективі (соціальний аспект відносин) негативно позначається на спілкуванні та взаєморозумінні з колегами (психологічний аспект відносин). Результатом цього є встановлення несприятливої соціально-психологічної дистанції між суб'єктами відносин, що не задовольняє одного або обох партнерів. А отже, доцільність використання запропонованого С. В. Петрушиним [5, с. 49] «принципу диференціації», для вирішення міжособистісних проблем, не викликає сумнівів.

Ступінь близькості між суб'єктами у соціальних відносинах, що відображає гармонійність / дисгармонійність відносин, на кожній стадії розвитку відносин різна. На стадії близькості партнери прагнуть зустрічатися у більш різноманітних ситуаціях, шукають товариства один одного (поведінковий і діяльнісний аспект дистанції), намагаються бути більш відкритими, розуміти точку зору і світогляд один одного (когнітивний і комунікативний аспект дистанції), відчують, що їх добробут пов'язаний зі стійкістю і надійністю їх взаємовідносин (емотивний аспект). Отже, близькі, гармонійні, «здорові» відносини припускають досить близьку дистанцію між взаємодіючими суб'єктами.

Найбільш значущими причинами незадоволеності відносинами, що говорить про їх дисгармонійності, на стадії близькості виступають: перенесення проблем з інших сфер життя на відносини; відсутність інтересу до проблем і переживань один одного; ревності.

На стадії диференціації має місце інша картина, обумовлена самим змістом даної стадії – прагненню партнерів або одного з них протиставити занадто великий прихильності свою самостійність, мати свої особливі інтереси, думати більше про реалізацію своїх можливостей, ніж про партнерство. Гармонійність – дисгармонійність відносин на даній стадії визначатиметься взаєморозумінням (когнітивна складова дистанції), шанобливим ставленням до інтересів, індивідуальності партнера.

Причини незадоволеності відносинами на даній стадії схожі зі стадією близькості, проте при цьому, до них додаються: втрата партнером своєї індивідуальності; небажання йти на поступки один одному; невміння звертати дрібні сварки в жарт; напруженість і конфліктність у спільній діяльності.

Загальним для стадій віддалення і розпаду є зміна судження про поведінку один одного, взаємні оцінки партнерів стають нижче (емотивний аспект дистанції), а також спостерігається уникнення контактів один з одним (поведінковий і діяльнісний аспект дистанції), приходить розуміння вичерпаності відносин (когнітивний аспект дистанції). На стадії розпаду всі складові соціально-психологічної дистанції виражені на низькому рівні [1, с. 203].

Це свідчить про те, що партнери або один з них вирішили, що він або вона не задоволені існуючими відносинами і бажають припинити їх. Якщо це характеризує обох партнерів, то можна вважати, що їх ставлення «задовольняють» один одного, а якщо тільки з боку одного з них, то відносини будуть сприйматися іншим як дисгармонійні. Дана стадія насичена негативними переживаннями.

Отже, можна зазначити, що дисгармонія може бути обумовлена незадоволеністю, що виникає в соціальних, психологічних (емоційних) і сексуальних відносинах між партнерами (суб'єктами відносин).

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Власова О. І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку. К.: ВЦ КУ, 2005. 308 с.
2. Журавльов А. Л. Соціальна психологія. Навч. посібник. М.: ПЕР СЕ, 2002. 351 с.
3. Куницына В. Н., Казаринова Н. В., Погольша В. М. Межличностное общение: учебник для вузов. СПб.: Питер, 2001. 544 с.
4. Петрушин С. В. Любовь и другие человеческие отношения. СПб.: Речь, 2005. 96 с.
5. Петрушин С. В. Искусство быть вместе: любовь и переговоры. СПб.: Речь, 2009. 240 с.
6. Філоненко М. М. Психологія спілкування. Навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 224 с.